

ks. Piotr Jarota, *Processus brevior. Materiały do ćwiczeń z kanonicznego prawa procesowego*, Kraków: Wydawnictwo «Scriptum» 2017, ss. 102.

Kanoniczny proces małżeński jest procesem najczęściej prowadzonym w sądach kościelnych. Dotyka bardzo ważnej materii, jaką jest małżeństwo, niejednokrotnie sakramentalne. Badanie tej rzeczywistości w kontekście nieważności jest bardzo trudne, a z drugiej strony wymaga szczególnej troski ze względu właśnie na małżeństwo, które jest dobrem publicznym. Nowelizacja prawa dokonana przez papieża Franciszka motu proprio *Mitis Iudex Domini Iesus* z 15 sierpnia 2015 r. wprowadziła nowy rodzaj procesu kanonicznego, nazwanego procesem skróconym przed biskupem. To stało się przyczynkiem dyskursu prowadzonego w doktrynie. Ksiądz Piotr Jarota, podjął próbę integralnego ujęcia problematyki, będącej przedmiotem naukowych zainteresowań. W ten sposób powstała publikacja naukowa, która zgodnie z tematem ma stać się przydatna do ćwiczeń z kanonicznego prawa procesowego. Książka została wydana w 2017 r. przez Wydawnictwo «Scriptum».

Monografia składa się ze wstępu, trzech rozdziałów, zakończenia oraz bibliografii. Już we wstępie ks. P. Jarota podkreśla, że zmiana prawa dokonana przez papieża Franciszka, wprowadzająca nowy proces, uważana jest za nowatorską. Jako taka została poddana krytycznej ocenie. Ta zaś stała się przyczynkiem do poprawnego wyjaśnienia kwestii interpretacyjnych tego procesu. Autor wskazuje schemat swojej pracy. Widzi ją w trzech podstawowych zagadnieniach, które stają się tematami kolejnych rozdziałów. Wychodzi od założeń samej reformy procesu małżeńskiego. Następnie przechodzi do szczególnych okoliczności, które umożliwiają zastosowanie procesu skróconego przed biskupem diecezjalnym. Wreszcie opisuje przebieg procesu. Ksiądz Jarota we wstępie ukazuje źródła, na których w głównej mierze opiera swoje badania. Są nimi tekst *Mitis Iudex*, zasady proceduralne dołączone do tekstu, Subsydium aplikacyjne Trybunału Roty Rzymskiej. Te teksty wspierają także odpowiedzi Papieskiej Rady ds. Tekstów Prawnych oraz, co oczywiste, Kodeks Prawa Kanonicznego z 1983 r. i Instrukcja procesowa *Dignitas connubii* z 2015 r. Zostaje przywołana także polska doktryna kanoniczna w przedmiotowej kwestii.

Pierwszy rozdział *Założenia reformy procesu małżeńskiego z 2015 roku*. Temat przewodni zostaje umiejscowiony w czasie i celu, jaki przyświecał papieżowi Franciszkowi. Autor wychodzi od władzy Kościoła, jaką ma on wobec małżeństwa. Pozycja małżeństwa, rodziny, stały się przedmiotem III Nadzwyczajnego Zgromadzenia Ogólnego Synodu Biskupów oraz XIV Zwyczajnego Zgromadzenia Ogólnego Synodu Biskupów odbywających się w Rzymie, odpowiednio w 2014 r. oraz 2015 r. Owocem tych obrad stała się Adhortacja apostolska *Amoris laetitia* papieża Franciszka. Konsekwentnie papież przełożył wnioski na grunt prawa kanonicznego, czego efektem stało się motu proprio *Mitis Iudex*. Ksiądz Jarota w niniejszym rozdziale odnosi się do kilku podstawowych punktów wymienionych w *Mitis Iudex*. I tak rozpoczyna od wskazania na fundamentalną rolę biskupa w powierzonych diecezji. Przywraca on szczególne miejsce władzy sądowej w biskupiej posłudze. Po drugie, zostaje uwypuklona kolegialność w sądownictwie kościelnym. Niezmiernie ważnym punktem staje się wskazanie uproszczenia procesu zwyczajnego, poprzez zmianę właściwości sądowej trybunałów, uproszczenie przyjęcia sprawy, wzmocnienie wagi oświadczeń stron oraz zeznań świadków, czy wreszcie zniesienie konieczności apelacji od wyroku pozytywnego do wyższej instancji. Autor zwraca także oddzielnie uwagę na problematykę odpłatności za procesy sądowe. Szczególne miejsce w kontekście całej pracy ma podrozdział dotyczący wprowadzenia procesu skróconego przed biskupem diecezjalnym. Rozdział kończy Podsumowanie.

Drugi rozdział to *Szczególne okoliczności umożliwiające zastosowanie procesu skróconego przed biskupem diecezjalnym*. Tematem przewodnim stała się zatem kwestia wyliczenia, które wskazuje papież Franciszek jako przykładowe do prowadzenia spraw w trybie procesu skróconego przed biskupem diecezjalnym. Autor rozpoczyna od braku wiary. Następnie analizuje krótki czas trwania pożycia małżeń-

skiego. Kolejnym punktem staje się aborcja dokonana w celu uniknięcia zrodzenia potomstwa. Czwarty podrozdział traktuje o uporczywym pozostawaniu w relacji pozamałżeńskiej w czasie zawierania małżeństwa lub wkrótce po ślubie. Dalej zostaje opisana kwestia podstępnego zatajenia bezpłodności, poważnej choroby zakaźnej, potomstwa z wcześniejszego związku lub pozbawienia wolności. Zawarcie małżeństwa z przyczyny obcej ciąży małżeńskiej lub wynikające z nieoczekiwanej ciąży kobiety stanowi rozważanie kolejnego podrozdziału. Przedostatnia kwestia dotyczy użycia przemocy fizycznej w celu wymuszenia konsensusu, a ostatnia braku używania rozumu, potwierdzonego dokumentacją medyczną. Podobnie jak w rozdziale pierwszym i ten kończy podsumowanie Autora.

Trzeci rozdział *Przebieg procesu skróconego przed biskupem diecezjalnym*. Ostatni rozdział poświęcony został praktyce. Omówione zostały poszczególne etapy procesu skróconego. Ze względu na specyfikę, nowość, ale przede wszystkim koncepcję tego procesu, ks. Jarota dokonuje chronologicznego i merytorycznego opisu. Podobnie jak w każdym procesie sądowym punktem wyjścia jest skarga powodowa, która to zaczyna proces. Następnie omówione zostają funkcje instruktora i asesora w tymże procesie. Kolejny punkt to postępowanie dowodowe. Następnie Autor analizuje kwestie podjęcia decyzji przez biskupa oraz ewentualną możliwość apelacji od wyroku. Rozdział kończy podsumowanie.

Opracowanie zostało podsumowane przez ks. Piotra Jarotę. Na uwagę zasługuje również bogata bibliografia podzielona na część źródeł oraz literaturę przedmiotu w języku polskim.

Niniejsze opracowanie stanowi kolejną próbę omówienia zagadnienia procesu skróconego przed biskupem diecezjalnym. Wpisuje się zatem w szereg artykułów i monografii, które zostały opublikowane od 2015 r. To pokazuje, że niniejsza problematyka nie jest łatwa. Pojawia się wiele kwestii trudnych, żeby nie powiedzieć spornych, które Autor dostrzega. Warto zwrócić uwagę, że tekst nowelizacji nastrocza coraz to nowych trudności interpretacyjnych. Zasady proceduralne też nie wystarczają. Pomocą służy kolejne źródło, a mianowicie Subsydium aplikacyjne i kolejne odpowiedzi Papieskiej Rady ds. Tekstów Prawnych. Z tekstu można odczytać, iż istnieje problem pomiędzy założeniami reformy, intencją wprowadzenia procesu skróconego a możliwościami faktycznymi. Idzie bowiem przede wszystkim o kwestie personalne w sądownictwie kościelnym. Autor, zresztą słusznie, zwraca uwagę na konieczność dobrego przygotowania zawodowego pracowników trybunałów, patrząc zwłaszcza właśnie przez pryzmat procesu skróconego. Istotnym wnioskiem płynącym z rozważań nad procesem skróconym jest ten, iż gwarantuje on poszanowanie zasady nierozzerwalności małżeństwa przy jednoczesnym możliwie najkrótszym czasie wydania wyroku dla dobra dusz stron.

Monografia ks. Piotra Jaroty jest wynikiem studium nad obecnym w momencie pisania publikacji porządkiem prawnym, źródłami i doktryną. Odnoszę jednak wrażenie, że zaproponowany przez Autora tytuł nie odpowiada treści, którą zastajemy w książce. Przede wszystkim należy podkreślić, iż pierwsza część tytułu została zrealizowana poprawnie merytorycznie. Owszem brakuje w pozycji literatury obcojęzycznej, co zawęża temat do mówienia o *processus brevior* do polskiej doktryny. Druga część tytułu: *Materiały do ćwiczeń z kanonicznego prawa procesowego*, w zasadzie nie ma odniesienia do tekstu. Jeśli Autor chciał uczynić ze swej publikacji pomoc naukową dla studentów, czy też pracowników sądowych, to w mojej ocenie brakuje w niej właśnie jakichkolwiek ćwiczeń, zadań czy kasusów. Publikacja przybrała bowiem zdecydowanie funkcję podręcznika omawiającego zagadnienia procesu skróconego opartego na doktrynie i to w Polsce. Tytuł zatem może wprowadzać czytelnika w błąd. Niemniej, pomijając te kwestie, należy stwierdzić, że niniejsza publikacja jest opracowana systematycznie i całościowo. Stanowi łatwo przystępny komentarz do istniejących norm. Autor ma tę świadomość, iż podjęte rozważania nie wyczerpują tematu, albowiem proces skrócony jako „nowość” jest poddawany nieustannie analizie, co powoduje coraz to nowe, dokładniejsze spojrzenie.

Processus brevior. Materiały do ćwiczeń z kanonicznego prawa procesowego jawi się jako publikacja opracowana dla studentów prawa. Świadczy o tym styl oraz układ i przejrzystość treści. Praca została poparta licznymi źródłami i literaturą kanonistyczną w języku polskim. Praca stanowi bez wątpienia przyczynek do dalszego studium w ogóle nad reformą sądownictwa papieża Franciszka, a zwłaszcza cza procesu skróconego.

Adam Bartczak

Katedra Teorii i Filozofii Prawa
Uniwersytet Łódzki